

Jag har i uppsatsen "En kristen mission på Gotland vid tiden omkring år 800 e. Kr?" i Fornvännen 1941 sid 31 ff. i denna hängprydnad velat se en ytterst stiliserad barbarisk kopia av en Kristusbild.

Att fig. 5 återger en mansfigur framgår också klart vid jämförelse med senare liknande hängen. I fig. 6 återges ett sådant, av brons med nielloinlagda silverplattor. Hängprydnaden, vilken jag icke kunnat återfinna, men som tillhör Statens Historiska Museum, kan genom sin ornamentik dateras till 900-talet.

Utvecklingslinjen av dessa hängen ligger alltså klar. Men om man utan kunskap om mellanformerna lägger fig. 1 och fig. 6, skilda från varandra som de äro av ca 300 år, bredvid varandra, skulle det onekligen anses alltför djärvt att antaga ett samband.

Birger Nerman

GENERALPLAN FÖR STRÄNGNÄS

Sedan någon tid föreligger en generalplan för Strängnäs, utarbetad av arkitekten Frej Klemming, tidigare under åtskilliga år stadsarkitekt i Strängnäs. Det kan vara skäl att i denna tidskrift rikta uppmärksamheten på denna plan och detta av två skäl: dels berör den ju en av våra ur kulturhistorisk synpunkt värdefullaste städer, dels har planförfattaren så vitt kan bedömas löst sin uppgift under vederbörligt hänsynstagande till de värden av denna art som Strängnäs i så rikt mått är i besittning av.

Planförfattaren säger i ett förord, att hans arbete "dikterats av en stark känsla för de små städernas värde och försteg framför de stora och medelstora städerna samt av en under många år förvärvad kärlek till just den stad det här handlar om". Planen bär klart vittnesbörd om sanningen i dessa ord. Av staden ger planförfattaren bl. a. följande karakteristik: "En vacker, trivsamt smått idyllisk stad. Lagom stor. — — — Får den inte växa och bli större? Jo den både får och skall växa, men den bör hålla skalans. Dess gatunät, dess bebyggelse, storleksordningen på dess institutioner, dess offentliga anläggningar böra alla utformas efter mänskliga mått och efter den måttstock som finns i själva naturen, landskapet och slätten, dalar, skogklädda åsar, speglande vatten och lummiga stränder. Och som också återfinnes i vad som bevarats av äldre bebyggelse. Vilket allt från begynnelsen i sig bar fröet till vad som med tiden växte till en stad. Till just den här lilla staden med sin vackra natur, sin domkyrka, sin Roggeborg och biskopshus och lektorsgårdar, lummiga träd och blomsterfyllda trädgårdar". Detta citat ger en god föreställning inte blott om författarens originellt personliga stil utan vittnar också om hans förståelse för småstadens art och betydelse samt vikten av att dessa värden bevaras. Planen visar, att denna hans kärlek till småstaden Strängnäs lett till sådana förslag och överväganden att det i varje fall i vad

på planen ankommer finns stora möjligheter för att Strängnäs skall få behålla inte blott det värdefullaste av sin äldre bebyggelse utan också sin trivsamma småstadskarakter.

På plankartan har vissa stadspartier betecknats som "område som har eller bör givas visst kulturskydd". Det betydelsefullaste och också största av dessa stadspartier är beläget inom stadens östra del med domkyrkan som centrum. Här återfinner man de i sitt slag i riket enastående stadspartierna söder och sydost om domkyrkan med byggnader sådana som biskopsgården, Paulinska huset, domprostgården, lektorsgårdarna, gamla gymnasiehuset, domkapitelshuset m. fl. men också de av Frej Klemming ritade skolhemmen för manliga och för kvinnliga studerande, anläggningar som på ett verkligt fint sätt i fråga om placering, skala, utformning och material inordnar sig i den känsliga miljön. I området ingår också ett stadsparti väster om domkyrkan och norr om Gyllenhielmsgatan med små stadsgårdar med rödmålade timmerhus, visserligen anspråkslösa men ur kulturhistorisk synpunkt betydelsefulla och erbjudande stora trevnadsvärden. Bebyggelse av liknande slag finns även inom det andra område som enligt planen avses att ges kulturskydd, nämligen området öster om Västerviken från Grassagården till väderkvarnen. Såsom tidigare framhållits under "Aktuellt" i häfte 5—6 1963 av denna tidskrift har arkitekten Klemming utarbetat en av staden antagen plan för sanering och iståndsättning av bebyggelsen inom de nämnda områdena.

Genom planens bestämmelser om kulturskyddsområden har skyddet för den i trängre mening kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen blivit väl tillgodosett. Utanför dessa områden är det inte många byggnader som förtjänar att särskilt uppmärksammas. Här är det inte så mycket byggnaderna i och för sig som är av betydelse utan fast mer deras storlek och placering i förhållande till gatorna. Utmärkande för de delar av stadskärnan i Strängnäs som tillkommit efter den stora branden 1871 är i gatulinjerna liggande tvåvåningshus, gärna placerade med något avstånd till närmaste granne, så att tillfälle till inblickar över behagliga trädgårdar erbjödes och så att frisk grönska får möjlighet att tränga ut i gaturummet och där spela sin roll. Planförfattaren är starkt medveten om att denna form av bebyggelse har sitt värde och har sökt slå vakt därom — i den mån detta är möjligt i en generalplan — genom att inom stadens centrala delar icke tillåta högre byggnader än tre våningar. Höghus — de moderna samhällenas skrytoobjekt framför andra — har förvisats till ett område i nordväst bort mot regementet, där hus av detta slag redan existerar. Generalplanen borgar för att några olyckor i form av alltför höga hus icke skall kunna drabba de känsliga centrala delarna av staden. Kommande nybebyggelse för bostadsändamål planeras som villabebyggelse, detta i full överensstämmelse med arkitektens starka känsla för det idylliska samhällets betydelse.

För en del år sedan dryftades olika projekt för att bereda den genomgående trafiken bättre framkomstmöjligheter i staden. Dessa projekt, av vilka några till och med sysslade med tunnelloösningar, utgjorde med sina krav på utrymme och framkomlighet ett allvarligt hot mot stadens gatunät

och karaktär över huvud taget. Det är att med största tillfredsställelse konstatera, att detta hot nu synes vara avvärjt för Strängnäs del. Enligt generalplanen avser man att leda den stora genomfartstrafiken i nord-sydlig riktning förbi staden på en bro över Mälaren nordväst om regementsområdet och den öst-västliga på en ny planerad sträckning för Europa-väg nr 3, vilken även helt faller utanför det nu bebyggda stadsområdet.

Fasta fornlämningar inom generalplanens område ligger samtliga inom områden som icke kommer att bebyggas. Kring S:t Eskils källa, vilken så vitt på generalplanen ankommer, icke synes vara hotad av vägen mot Eskilstuna, har lagts ut ett område avsett att få visst kulturskydd.

Vid infarten till staden sydväst ifrån har utlagts ett område för utvidgning av ett norr därom redan befintligt industriområde. Detta är med hänsyn till naturvärdena på platsen att beklaga. Det kan dock icke undvikas, att då en stad växer, vissa naturvärden måste offras. Med tillfredsställelse kan konstateras, att för vissa andra natursköna områden föreslagits sådan användning att deras värde i detta hänseende icke behöver spolieras. Detta gäller exempelvis den vackra nejden kring Larslunda brunn.

Planen måste ur kulturminnesvårdens synpunkt ges ett mycket gott betyg. Generalplaner fastställs emellertid icke utan är att betrakta som handlingsprogram. Man vill uttrycka den livliga förhoppningen att staden kommer att följa detta program. Om så blir fallet, kan inte gärna några större olyckor ske i Strängnäs ur kulturminnesvårdens synpunkt.

En viktig förutsättning för att planen skall kunna förverkligas och då särskilt vad beträffar istandsättningen av den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen inom stadens centrala delar är att härför erforderliga medel kan uppbringas. Staden själv måste i detta sammanhang visa offervilja, men det synes också vara rimligt, att bidrag av allmänna medel utgår för ändamålet.

Erik Bohrn

SVENSKA FORNMINNESFÖRENINGEN 1963

Svenska Fornminnesföreningen har under 1963 avhållit tre sammanträden och en demonstration samt anordnat sin sedvanliga vårutfärd. Styrelsen har sammanträtt sex gånger: 11 och 27 februari, 1 och 4 mars, 2 april och 22 oktober. Medlemsantalet utgjorde 441, vilket betecknar en ökning med 28 från 1962: i antalet ingår 10 hedersledamöter och 18 ständiga ledamöter.

Årsmötet ägde rum i Statens Historiska Museum den 1 mars, varvid de ordinarie förhandlingarna först genomgicks. Sedan sammanträdet efter en kort paus återupptagits, yttrade ordföranden några minnesord över föreningens den 5 oktober 1962 bortgångna hedersledamot fil. dr Gustaf Hallström. Ordföranden meddelade så, att styrelsen beslutat tilldela docenten Nils-Gustaf Gejvall Hildebrandspriset för hans framstående insatser inom den historiska antropologien och överlämnade priset till denne. Därefter